

religiösa frågorna, skriver Lane, och strävar oavbrutet att förverkliga sin tro i sitt liv. Han beskriver den filosofiska hållningen som motsatsen till detta. ”My ideal is a certain coolness”, citerar han Wittgenstein. I diskussion med andra uppfattningar i kierkegaardlitteraturen kommer Lane fram till att filosofin ändå har en uppgift också för den troende människan och att det inte behöver vara en konflikt mellan personlig tro och objektiv reflexion. Behovet av språklig klarhet och tydliga distinktioner har också religiöst intresse. Däremot har detta intresse inget behov av en metafysisk eller apologetisk filosofi, sådana ambitioner missuppfattar den religiösa trons natur, menar Lane som här ansluter sig till Kierkegaard.

Lanes bok har många förtjänster. Den beskriver religiös tro på ett intressant sätt och resonerar om spänningar i samexistensen mellan den vetenskapligt distanserade attityden och den personliga betydelse de religiösa frågorna har. Lanes tänkande följer Kierkegaard mycket nära, så nära att språket ibland blir lidande. Åtskilliga ställen i boken innehåller en kierkegaardska som ger ett dunkelt intryck för den som inte är bekant med uttrycksätten. En annan sak som drar ner intrycket av denna annars utmärkta bok är att det märks att den är en sammanpressad version av ett mycket större arbete. Bokens mångfald har inte fått plats i en tydlig enhet. Textens myllrande innehåll hade mått väl av en strängare redigering. Slutligen hade Lane behövt göra några distinktioner för att göra tänkandet klarare. Denna brist kan i några fall anas redan i de refererande delarna i denna anmälan. Lane blandar således genomgående samman text och författare, vidare använder han ordet *religiös* när han specifikt menar *kristen*. I det senare fallet är det återigen Kierkegaards språk som har slagit igenom, men här fungerar det inte i en modern kontext.

Roy Wiklander,
Doktorand, Lund

Jonas Gardell, *Om Gud*. Stockholm: Nordstedts, 2003. 295 sid., samt *Om Jesus*. Stockholm: Nordstedts, 2009. 360 sid.

2008 utsågs författaren, komikern, etc. till hedersdoktor vid teologiska fakulteten i Lund. Utmärkelsen grundade sig bland annat på boken *Om Gud*, som fackgranskats av Fredrik Lindström, professor i Gamla testamentets exegetik vid CTR, men också på ett långt framskridet manuskript till boken *Om Jesus*, som kontinuerligt granskats av Samuel Byrskog, professor i Nya testamentets exegetik vid samma institution.

Normalt sett tilldelas hedersdoktorat till personer som bidragit med ny kunskap i ett visst ämne. Det kan man knappast säga om Gardells böcker som istället har helt andra positiva egenskaper. Gardell har i den första boken framför allt behandlat den gammaltesta-

mentliga utvecklingen av den gud som sedan dyker upp som Jesus och andra judars gud i Nya testamentet. I den senare boken om Jesus försöker Gardell finna spår av ”den historiske Jesus” som han kontrasterar med den frälsargestalt – Jesus Kristus – som Paulus talar om i sina brev. Enligt Gardell var talet om Guds rike centrum i Jesus förkunnelse, medan det för Paulus var de glada nyheterna om den andligen uppståndne Messias och hans snara återkomst som var det mest centrala.

Gardell har inte bidragit med någon egentlig ny kunskap vare sig till Gamla eller Nya testamentets exegetik. Vad han däremot lyckats med är att sätta sig in i hur moderna exegeter arbetar med olika texter och på ett folkbildande sätt förmedla detta till kunskapsförstående lekmän. Man kan ha olika uppfattningar om hållbarheten i Gardells olika resonemang om vad han bedömer vara genuina Jesusord och sådana som lagts i hans mun av de olika kristna församlingar i vilka texterna formades, men ingen kan undgå att imponeras av hans beläsenhet och hans totala uppriktighet i försöket att komma fram till en för honom acceptabel gudsbild.

Gardells böcker kan med fördel ses som upplyftande bidrag till ett ämne som med tiden förpassats från de teologiska fakulteterna; nämligen apologetik. Gardell har retoriska gåvor som få svenska teologer, författare och journalister kommer ens i närheten av. Genom hans närmast hänsynslösa ärlighet i arbetet med bibeltexterna dras läsaren in i en kamp mellan den unge Gardells upplevelser av den inkluderande och allt förlåtande guden och den bild av den exkluderande och dömande guden som han finner i både Gamla och Nya testamentet. Gardell erkänner villigt att han inte får det hela att gå ihop, men han tror ändå.

Böckerna är knappast att betrakta som främst facklitteratur, utan är i högsta grad personliga. Gardell växte upp i en frireligiös miljö med en from mor, som förmedlade en bild av Gud som en allt igenom god gud som vid tidens slut skall uppenbara sig och bjuda in alla svaga, utstötta och avvikande till en festmåltid utan ände. Gardell kommer ständigt tillbaka till talet om att ta emot Guds rike som ett barn.

Gardell har lyckats med konststycket att trots alla kritiska analyser av bibeltexterna bevara sin barnatro. Många teologer, speciellt de katolska, anser sig ha goda skäl att tro på den treenige Guden som uppenbarar sig och sin frälsningsplan för människan. Enligt Gardell finns det knappast några förnuftiga argument som talar för existensen av ett sådant högre väsen, men han tror ändå på ett sådant, eftersom han kan förnimma dess kärleksfulla närvaro. Gudstron vilar för Gardell snarare på en känsla än ett rationellt argumenterande. Gardell behöver Gud, därför finns Gud.

Böckerna försöker inte heller dölja sin moraliska avsikt. Varje författare har enligt Gardell en agenda och som öppet homosexuell, och därmed enligt vissa fundamentalister ovillkorligen utestängd från himmel-

riket, vill Gardell kritisera bland andra Åke Green och hans fördömande vänner. Gardells självpåtagna uppdrag är ”att vrida Gud ur händerna på idioterna.” Gardell vänder sig också emot de passiva kristna som på olika sätt ger sitt stöd åt världens orättvisor, och tar därmed tydligt ställning i flera aktuella moralfrågor. Sammantaget ger den djupt personliga diskussionen och de moraliska ståndpunkterna Gardell en auktoritet och tyngd som väl uppväger hans brister som exeget, religionsfilosof och systematisk teolog. I sin bok *Om Gud* tillskriver han inte skapelseberättelserna och det för kristen teologi så betydelsefulla syndafallet någon större vikt. Han går snabbt över till berätta om hur Gud utväljer Abraham och sluter ett förbund med honom och följer sedan det judiska folkets historia.

Han redogör för de olika texterna och hur de redigerats av olika författare. Trots att han antyder att berättelserna om Abraham, Isak, Jakob och Mose antagligen inte bygger på verkliga personer och händelser utan tillkommit under den babyloniska fångenskapen som en förklaring till hur Guds utvalda folk kunnat hamna i en så prekär situation, talar han om dem ungefär som det handlade Gustaf Wasa och hans söner. (Jag kan i detta sammanhang hänvisa till William M. Schniedewinds, *How the Bible Became a Book: The Textualization of Ancient Israel* (New York: Cambridge University Press, 2004), som ger en övertygande framställning om hur Gamla testamentets berättelser tillkommit.)

Det mest intressanta i Gardells beskrivning av Gamla testamentets Gud är att han inte försöker smussla undan att judarna erkände existensen av andra gudar men att deras var den högste (henoteism) och att Guds mindre sympatiska egenskaper med tiden och under inflytande från främst zoroatrismen formades till en oberoende ond makt. Vad han däremot inte lyckas med är att förklara hur en god och mäktig Gud kan tillåta så mycket mänskligt lidande. Detta problem tar han med sig till boken om Jesus. Gardell kan med sin gudsbild inte förklara det ondas existens.

I själva verket utelämnar Gardell de svåra frågorna och tycks i sin barnatro propagera för läran om *apokatastasis* (återställelse), som går ut på att allt det onda en gång ska upphöra, och att Gud då ska bli ”allt i alla” eller ”allt, överallt” (1 Kor. 15:28). Begreppet går framför allt tillbaka till kyrkofadern Origenes. Kärnan utgörs av idén om universell frälsning. Enligt Origenes lära – i motsats till den då allmänna kristna uppfattningen – kommer *alla* rationella varelser, dvs. inte bara de goda, utan även de onda och mest motsträviga, så småningom att nå frälsning. Ingen kommer att gå förlorad i syndens och okunnighetens mörker. Inget liv är förgäves. Detta tycks också vara Gardells slutsats. Det får han gärna tro, även om han enligt mina krav på sund argumentering saknar goda skäl. Det är inte heller det viktiga i sammanhanget; det betydelsefulla med Gardells böcker är att de är välskrivna, lärarika och att man som skeptiker blir

glad att finna en kristen broder som – mot allt förnuft – säger sig tro på en god Gud, vars kärlek är så stor att även Satan, Judas och Åke Green får plats vid matbordet i Guds rike. Det enda jag undrar över är hur Gardell förklarar varför så många måste genomgå så mycket orättvist lidande under sina korta liv på jorden – kunde inte Gardells Gud besparat dem det genom att helt enkelt inte släppa in ormen i paradiset? Kunde inte den Allsmäktige räkna ut vad som skulle hända och därmed ha ansvar för utvecklingen?

Stefan Andersson,
FD, Lund

Anders Runesson, *O att du slet itu himlen och steg ner! Om Jesus, Jonas Gardell och Guds andedräkt*. Skellefteå: Artos/Örebro: Libris, 2011. 170 sid.

Jonas Gardells båda böcker *Om Gud* och *Om Jesus* (för recension här i *STK* se ovan) har uppmärksamats mycket. Anders Runesson, docent i Nya testamentets exegetik vid Lunds universitet, präst i Svenska kyrkan och verksam vid McMaster University, Canada, vill här bidra till samtalet med såväl historiska som teologiska perspektiv. Vad som ligger i dessa begrepp kunde ha varit tydligare för en svensk läsare, eftersom *teologi* inte används om sådan verksamhet som dominerar svensk universitetsteologi. Istället framgår att *historisk* syftar på vetande och rekonstruktioner enligt akademiska spelregler, medan *teologisk* betecknar det som svarar på existentiella frågor och, i boken, huvudsakligen relateras till det kyrkliga området. Boken är i sin helhet tydligt skriven ur ett kristet inifrån-perspektiv där det historiska ställs i teologins tjänst; perspektivet exemplifieras även terminologiskt av att författaren skriver ”Gamla testamentet”, vilket han avvisat i ickekonfessionella sammanhang.

Författaren ställer frågor till Gardells Jesusbok på två områden: dels ”[g]ör Gardell ett bra jobb när han rekonstruerar historiens Jesus?”, dels ”[h]ur använder Gardell denna historiska kunskap när han skriver normativ teologi om Jesus, Gud och gudsrelation? Är Gardells sätt att teologiskt gå tillväga en relevant kontextuell metod i Sverige idag? Eller bryter den så kraftigt med kristen tradition att den inte kan fylla det syfte jag tror Gardell har, nämligen att skapa förutsättningar för människor i en sekulariserad kultur att söka gudsrelation? Kort sagt: ”Kan man, idag och här och nu, leva på en historisk rekonstruktion?” (s 22f; kursiv i original).

Runesson diskuterar i delen *Historiens Jesus* (s 29–128) Gardells historiska arbete för att sedan, på denna grund, teckna en annorlunda teologisk helhetsbild i delen *Guds värld i vår* (s 129–165): Andens ledning på vägen från Jesu tid till vår betonas kraftigt. Boken mynnar ut i en önskan om en tredje bok från Gardell, en *Om Anden*.